G. van Wengen

Tajoeb, een prestige-feest bij de Javanen in Suriname

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 119 (1963), no: 1, Leiden, 106-121

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

TAJOEB, EEN PRESTIGE-FEEST BIJ DE JAVANEN IN SURINAME

Tot de vele tradities, die de Javanen vanuit Java mee naar Suriname hebben genomen, hoort de tajoeb.¹ Behalve in de vastenmaand en in de Mohammedaanse maand Soera vinden er vrijwel iedere Zaterdagavond zowel in Paramaribo als in de districten tajoebplaats, die vaak door een groot aantal mensen bezocht worden.

Deze tajoeb zijn Javaanse feesten, die georganiseerd worden ter gelegenheid van een belangrijke gebeurtenis in het leven van een bepaald gezin, b.v. bij het huwelijk van een dochter of bij de besnijdenis van een zoon.²

Men hoopt op dit feest zoveel mogelijk gasten te kunnen begroeten en men is daarbij niet ongeïnteresseerd in de feestbijdrage die iedere gast verondersteld wordt mee te brengen. Het organiseren van een tajoeb is immers een kostbare aangelegenheid en de feestgever rekent er toch wel min of meer op dat hij de kosten, verbonden aan de organisatie van het feest, er weer uithaalt.

Hij zal dus trachten zoveel mogelijk gasten op de tajoeb te krijgen en naast familieleden, burens, djadji's³ en goede bekenden zal hij ook nog vele andere mensen, waarmee de relaties minder nauw zijn, voor het feest uitnodigen. Het is dan ook beslist niet ongebruikelijk als een feestgever tussen de 600 à 1000 uitnodigingen voor het bijwonen van een tajoeb verstuurt.

Het is voor de feestgever vooraf moeilijk om precies te bepalen hoeveel van de uitgenodigde mensen van de uitnodiging gebruik zullen

¹ tajoeb is volgens het Javaans spraakgebruik een feest, waarbij gedanst wordt. Zie Pigeaud in *Jav.-Ned. Handwoordenboek* (ditajoeb men danst (tegenover) 'n dansvrouw). Ook in Suriname wordt tajoeb altijd geassocieerd met een feest, waarbij een lèdèk (dansvrouw) optreedt.

² zie A. de Waal Malefijt: *The Javanese of Surinam. Segment of a plural society*, van Gorcum, Assen 1963, p. 111 e.v.

³ djadji is scheepsgenoot. De Javanen, die uit Indonesië zijn gekomen, zijn vaak bijzonder gesteld op hun oude scheepsgenoten en houden de contacten met hen zoveel mogelijk aan.

maken, maar geheel een open vraag is het voor hem zeker niet. Behalve zijn familieleden en naaste burens zullen zeker ook die mensen komen, die zelf nog niet zo lang geleden een tajoeb hebben gegeven en die tijdens deze tajoeb de feestgever-van-nu als gast hadden ontvangen. En de feestgever-van-nu mag er op rekenen, dat zijn gastheer-van-toen minstens een gelijkwaardig bedrag als hij destijds zelf geschonken heeft, als feestbijdrage zal storten. En respecteert de gastheer-van-toen zichzelf dan zal de geldelijke bijdrage wellicht hoger zijn. Mocht de gastheer-van-toen verhinderd zijn te komen doordat hij ziek is of doordat een belangrijk familiefeest zijn aanwezigheid vereist, dan zal hij zeker een vervanger sturen, die de feestbijdrage uit zijn naam aanbiedt.

Uit bovenstaande blijkt dus dat bij deze tajoeb-feesten het reciprociteitsprincipe een belangrijke rol speelt. Dat doet het overigens ook in het gehele culturele patroon van de Javaanse samenleving in Suriname.

De onderlinge hulpverlening, of het nu het oogsten van de rijst, het bouwen van een huis of het verzorgen van een zieke betreft, komt nog zeer regelmatig voor. Men zou tegen deze culturele achtergrond verwachten, dat de tajoeb-feesten een door de Javanen gewaardeerd cultuurgoed vormen. Deze verwachting wordt echter maar ten dele bewaarheid.

Vooraf onder de jongere Javanen en met name onder hen, die in de stad wonen, wordt vaak lang niet malse critiek geuit op het instituut der tajoeb-feesten. Ze belemmeren volgens de critici de economische vooruitgang van de Javaanse groep in Suriname en de argumenten, die ze aanvoeren om deze bewering waar te maken zijn zeker niet van grond ontbloot.

Het is inderdaad waar dat er in het huidige Suriname nogal eens tajoebfeesten worden gehouden die een tamelijk speculatieve inslag hebben. De aanleiding tot het geven van een tajoeb, zoals een bepaalde gebeurtenis in het gezinsleven, wordt daarbij wel eens bijzaak en de poging om zoveel mogelijk geld tijdens de tajoeb binnen te krijgen wordt hoofdzakelijk.

Sommige tajoeb-gevers schromen niet om een verjaardag van een der kinderen (iets dat in de traditionele Javaanse samenleving eenvoudig niet gevierd wordt) te gebruiken als aanleiding om een tajoeb te geven. Organiseren zij deze tajoeb op een handige wijze en versturen zij maar voldoende gedrukte of gestencilde uitnodigingskaarten, dan hebben zij een goede kans dat er na afloop van het feest, bij het opmaken van de balans, een batig saldo blijkt te zijn. Voor dit batig saldo hebben echter de mensen gezorgd, die op een of andere manier het

gevoel hadden, dat ze niet „onder dit feest uit konden” en dus toch hun feestbijdrage kwamen storten.

Het is begrijpelijk dat er vooral tegen deze, enigszins geforceerde feesten, die in zekere zin ook wel het reciprociteitsprincipe geweld gaan aandoen, nogal eens protesten ontstaan. Daar komt bij dat met name de jongeren, althans in de stad, niet meer zo zijn gesteld op feesten, die zich in de traditionele Javaanse sfeer afspelen en waarbij gamelan wordt bespeeld en traditionele Javaanse dansen worden opgevoerd. Ze bezoeken liever een bioscoop-voorstelling of gaan, alleen of in groepsverband, kijken naar een voetbalwedstrijd. Verder is het zo, dat bij vele Javanen de behoefte aan geld sterk gestegen is, nu zulke begerenswaardige dingen als bromfietsen en radio-toestellen binnen hun aandachtssfeer en tot op zekere hoogte ook binnen hun financiële bereik zijn gekomen.

De critiek die men in vele gevallen kan horen op het houden van tajoeb is verder in de periode tussen 1950 en 1958 in sterke mate gestimuleerd door het Indonesische Commissariaat in Paramaribo, dat tajoeb-feesten in strijd achtte met de geest in de nieuwe republiek Indonesië en ze daarom de Javanen in Suriname afraadde. Aangezien de invloedssfeer van het Commissariaat zich vnl. tot de stad en de naaste omgeving daarvan beperkte, merkt men momenteel vooral in de districten weinig meer van de nawerking van deze anti-propaganda.

De tajoeb is dus onder de Javanen in Suriname een omstreden feest. Een van mijn jongere informanten in Paramaribo vertelde mij, dat hij er uit principiële overwegingen beslist niet voor voelde ooit zelf een tajoeb te geven, maar dat hij regelmatig nog zoveel uitnodigingen kreeg, die hij om een of andere reden moeilijk af kon slaan, dat hij maandelijks aan soembangan (feestbijdrage aan tajoeb) toch nog $\pm$ Sf 17,50 kwijt was.

Een andere, eveneens vrij jonge Javaan, en ook een tegenstander van de tajoeb-feesten zag de zaken enigszins anders en, zoals zal blijken, wat minder principieel.

Hij had in de loop der jaren, evenals zojuist genoemde informant, al heel wat feestbijdragen gestort op tajoeb waaraan hij zich, naar zijn gevoel, niet had kunnen onttrekken. Volgens de Javaanse redenering had hij daardoor heel wat potentiële debiteuren gemaakt. Op een gegeven moment vond hij het financieel niet langer verantwoord om al deze posten zonder meer te laten uitstaan. Hij organiseerde dus ook een tajoeb en niet zonder financieel succes.

Het hebben uitstaan van al deze potentiële feestbijdragen is dus vaak

al een aanleiding op zichzelf om een tajoeb te houden. Soms ook organiseert men de tajoeb op een bepaald moment, omdat men op dat moment geld nodig heeft voor het bouwen van een huis, voor studie- en uitrustingsgeld voor een der kinderen of voor een ander doel. Het zou een onjuist beeld geven van de waardering die men in de totale Javaanse gemeenschap in Suriname heeft voor de tajoeb indien ik het liet bij bovenstaande opmerkingen, die zoals ik reeds liet uitkomen, vnl. uit de stadssfeer, en dan nog vooral van de jongeren, afkomstig zijn.

In de districten, en het overgrote deel van de Javanen woont in de districten, is de houding t.a.v. de tajoeb wat genuanceerder. Ook daar is men er niet bepaald onverdeeld enthousiast over en ik heb heel wat keren mensen horen mopperen over het feit, dat ze voor de komende zaterdag weer 3 verschillende uitnodigingen voor het bijwonen van tajoeb hadden ontvangen en dat dit weer een aanzienlijke aanslag op hun portemonnaie betekende.

Aan de andere kant is het me echter ook vaak opgevallen, dat men zich op het feest zelf echt verheugde en dat men niet alleen meeleeft met het gezin dat het feest organiseerde, maar dat men dit gezin bij voorkomende werkzaamheden graag zoveel mogelijk hielp.

Een van de aantrekkelijke aspecten van de tajoeb blijkt voor de mensen te zijn gelegen in het feit dat men oude kennissen, die men geruime tijd niet heeft gezien omdat ze naar een ander dorp verhuisd zijn, weer eens kan ontmoeten. De Javaan houdt er nl. van om steeds weer, bestaande relaties, zowel familie-, burens- en vriendenrelaties te onderhouden en te verstevigen en om daarnaast, zo mogelijk, nog nieuwe relaties aan te knopen. De tajoeb, die ik zelf in Suriname heb meegemaakt⁴ kenmerkten zich dan ook meestal door hun gezellige en ongedwongen sfeer. En wellicht is het, om geen verkeerd beeld te geven van de stand van zaken met betrekking tot de tajoeb, goed hier nog aan toe te voegen dat er, vooral in de districten, heel wat tajoeb gegeven worden, waar t.a.v. het motief der tajoeb (besnijdenis of huwelijksfeest) bij de feestgangers geen enkele kritiek bestaat.

Nadat ik hiermee, naar ik hoop, voldoende duidelijk heb gemaakt dat er aan deze tajoeb-kwestie verschillende kanten zitten en dat er door de Javanen onderling vaak heel verschillend over geoordeeld wordt, zou ik in het vervolg van dit artikel gaarne een chronologisch verslag willen geven van de voorbereiding van een tajoeb-feest en van

⁴ van februari tot half december 1962 verrichtte ik in opdracht van de Wosuna sociologisch onderzoek onder de Javaanse groep in Suriname.

het feest zelf zoals ik dat optekende uit de mond van mijn bijzonder prettige Javaanse tolk-informant, Djojo Legimin.

Zomer 1957 zou Djojo ter gelegenheid van de besnijdenis van z'n twee oudste zoons een tajoeb geven op de plantage Slootwijk in het Commewijne-district, waar hij toen nog als assistent-opzichter werkzaam was.

Ruim 8 maanden voor het feest zou plaats vinden begon Djojo reeds met het treffen van de nodige voorbereidingen. Allereerst werd een bezoek gebracht aan de tjalak, de traditionele Javaanse besnijder. In de districten wordt nog vrij geregeld gebruik gemaakt van de diensten van deze tjalak, in tegenstelling tot de situatie in de stad, waar men de jongens meestal in het ziekenhuis door een arts laat besnijden.

Aangezien het hier dus een besnijdenis in het district betrof en het aantal tjalaks in de districten sterk verminderd is, was het zaak, dat Djojo zich tijdig van de diensten van deze tjalak verzekerde. Tijdens het bezoek dat Djojo aan de tjalak te Rust en Werk bracht berekende deze laatste d.m.v. pétoengan⁵ de beste dag voor het verrichten van de besnijdenis.

Vervolgens ging Djojo op bezoek bij de doekoen sadjèn, de man, die tijdens de voorbereiding van het besnijdenisfeest en de tajoeb zou zorgen voor het op speciale wijze klaarmaken en uitzetten van de sadjèn, de offertjes aan de geesten, waarover in de loop van dit artikel nog meer zal worden gezegd. Als doekoen sadjèn zou in dit geval de grootvader van Djojo's vrouw optreden, een oude man dus, die de kunst van het samenstellen der sadjèn nog op Java had geleerd.

Enige tijd nadien werden Djojo's moeder, schoonouders en grootouders door hem zelf van de komende gebeurtenissen op de hoogte gesteld. Dit gebeurde dus lang voordat de gedrukte uitnodigingen voor het feest werden rondgestuurd. De eerbied t.o.v. ouders en grootouders, die de Javaan van kindsaf in sterke mate is bijgebracht, gebod dit.

Nadat deze naaste familieleden persoonlijk tot bijwoning van het feest waren uitgenodigd ging Djojo op zoek naar een voor zijn feest geschikte lèdèk, de Javaanse dansvrouw, die een zeer belangrijke rol te vervullen heeft tijdens de tajoeb. Zij moet n.l., en wel gedurende de gehele nacht, om beurten met een groot deel van de mannelijke gasten dansen.

⁵ een Javaans systeem voor het voorspellen, door het maken van cijfercombinaties, van goede en slechte dagen.

Een goed feest behoeft een goede lèdèk en aangezien goede lèdèks, die behalve goed dansen ook goed moeten kunnen zingen, momenteel tamelijk schaars zijn, zal men tijdig met een van haar een afspraak moeten maken, waarbij vast een voorschot op het uiteindelijke honorarium, dat tussen de Sf 50,— en Sf 100,— kan liggen, wordt betaald. Djojo had zich dus vroegtijdig van de medewerking van een goede lèdèk verzekerd.

Behalve de lèdèk maakte Djojo ongeveer tezelfdertijd een afspraak met de z.g. toekang sampoer, de man die tijdens de tajoeb alle mannelijke gasten, in volgorde van verwantschap met de feestgever, van ancienniteit en van belangrijkheid, oproept om de feestbijdrage in een speciaal daartoe gereed staande pot te deponeren om vervolgens met de lèdèk te dansen.

Voor een vlot verloop van de tajoeb is het wenselijk dat een toekang sampoer wordt geëngageerd, die veel van de op het feest verschijnende mensen kent, hetgeen het oproepen der gasten uiteraard aanzienlijk vergemakkelijkt. Ook de toekang sampoer, die eveneens als specialist wordt aangemerkt, krijgt een voorschot op het later te ontvangen honorarium.

Tot de laatsten van de reeks personen die zeer vroegtijdig door Djojo werden uitgenodigd ofwel besproken, behoorden de gamelan-spelers. Zij kwamen in dit geval van de plantage Alliance en ze zouden moeten zorgen voor een passende gamelan-begeleiding bij het dansen van de lèdèk en van de verschillende mannelijke gasten. Aan de gamelan-spelers, die op een tajoeb spelen worden wel enige eisen gesteld. Niet alleen moeten ze fysiek in staat zijn een hele nacht, vaak tot 's morgens 5 uur, door te spelen, maar bovendien moeten ze een behoorlijk repertoire hebben. Immers de mannelijke gasten, die na hun feestbijdrage te hebben gestort, om beurten op de dansvloer verschijnen mogen de gamelan-spelers opgeven op welke melodie zij het liefst hun dans willen uitvoeren.

Toen bovenvermelde afspraken door Djojo werden gemaakt was men nog zeker een half jaar van de eigenlijke feestdatum verwijderd.

De voornaamste gasten en de belangrijkste medewerkers waren nu geïnviteerd en geëngageerd en het doorgaan van het feest was in ieder geval verzekerd. Intussen was Djojo ook in ander opzicht actief geweest. Z'n schoonouders hadden hem verlof gegeven een deel van hun sawah met rijst te beplanten opdat hij straks over voldoende rijst zou beschikken om z'n gasten voor te zetten. Voorts had hij op de markt een kalfje gekocht, dat tegen de tijd van het feest tot een volwassen

koe uitgegroeid, kon worden geslacht. En voor hetzelfde doel had Djojo ruim van tevoren een flink aantal jonge kippen gekocht. Tenslotte plantte hij 3 maanden voor het feest zou plaatsvinden de nodige groenteplantjes op het stukje grond rond zijn huis.

Een maand later, dus 2 maanden voor het feest liet Djojo een 800-tal uitnodigingen stencillen, nadat hij eerst een lijst van de uit te nodigen familieleden, buren, vrienden en kennissen had samengesteld. De gestencilde uitnodigingskaarten, in het Javaans aangeduid als oelem-oelem, werden vervolgens door hem per dorp of plantage op stapeltjes gelegd en op een vrij weekend ging Djojo met deze stapeltjes op pad om ter plaatse aan goede vrienden en bekenden te verzoeken de verdere expeditie van de oelem-oelem op zich te nemen.

Toen ook deze uitnodigingen goed en wel de deur uit waren, begon Djojo op de plantage Slootwijk het eigenlijke feest voor te bereiden.

Hiertoe riep hij allereerst de hulp in van een aantal buurlieden en vrienden, die hem tijdens het feest als sinoman (assistenten) zouden bijstaan. Deze sinoman, waarvoor men bij voorkeur jongere mensen vraagt, hebben allen een nauwomschreven taak bij de voorbereiding van het feest en tijdens het feest zelf. Zo krijgen een aantal sinoman b.v. opdracht om de bamboe-palen te kappen, die gebruikt moeten worden voor het bouwen van de taroeb, de traditionele en aan het woonhuis vastgebouwde feestzaal. De opgetrokken bamboe-constructie wordt afgedekt met zinkplaten.

Tevens hadden deze zelfde sinoman de opdracht om hout te verzamelen voor het aanleggen en onderhouden van de vuren, waarop de verschillende maaltijden zouden worden klaargemaakt. Enkele andere sinoman hadden o.a. tot taak om de pisang-bladeren te gaan verzamelen waarop tijdens de slametan de verschillende slametan-gerechten zouden worden geserveerd. Daarnaast had men ook nog pisang-bladeren nodig om de deelnemers aan de slametan in staat te stellen de berkat, het nog niet genuttigde deel van de slametan, als pakketje mee naar huis te nemen. Weer andere sinoman waren er nodig om in een naburige plaats de benodigde potten, pannen, borden, kopjes, vorken, lepels en messen te halen, die vooraf door Djojo waren gehuurd. Van dezelfde plaats kwamen ook de zinkplaten, die zoals eerder werd opgemerkt, nodig zijn voor het bouwen van de taroeb, het feesthuis. Ook deze zinkplaten moesten door dezelfde sinoman naar het feestterrein op de plantage Slootwijk worden getransporteerd.

Een van de sinoman werd speciaal aangezocht om gedurende het feest regelmatig water aan te dragen en daarnaast het vaatwerk te

wassen. Naast het verrichten van de zojuist genoemde werkzaamheden helpen alle sinoman ook mee bij het oprichten van de taroeb, een werk dat men slechts in groepsverband tot een goed einde kan brengen.

Verder zouden de door Djojo uitgenodigde sinoman tijdens de feestelijkheden rondom de besnijdenis nog tot taak hebben om de tondjokan⁶ rond te brengen en om een aantal dichtbijwonende familieleden en vrienden en daarnaast de bureu uit te nodigen voor het bijwonen van de slametan midadarèni.⁷ Tenslotte zorgen de sinoman ook nog voor het ontvangen en bedienen van de gasten die de feestelijkheden zullen meemaken.

Omdat enige coördinatie bij het werk zeker aanbeveling verdient had Djojo vooraf een van z'n oudere kennissen, een man die bovendien ervaring had in het organiseren van tajoeb, gevraagd om als leider van de sinoman op te treden. Deze man werd overigens niet door Djojo voor z'n werk betaald, evenmin trouwens als de sinoman zelf.

Dit wil heel wat zeggen als men weet, dat de bovenbeschreven groep van sinoman, ongeveer 12 personen omvattend, met hun leider ruim een week voor Djojo in de weer zijn geweest. Men volgt hier het systeem der gotong rojong, de onderlinge hulpverlening, die dus Djojo verplicht om in soortgelijke gevallen gratis zijn werkkraft beschikbaar te stellen aan de mensen, die hem tijdens zijn eigen feest hebben geholpen.

Behalve de bovengenoemde groep van sinoman had Djojo nog enkele, en in dit geval wat oudere mensen, uitgenodigd om tijdens het feest te assisteren. Vier van hen zouden tot taak hebben om tijdens de tajoeb rondom de talam, de pot waarin men zijn feestbijdrage deponeert, plaats te nemen. Hun aanwezigheid was vooral bedoeld om meerdere luister bij te zetten aan het schenken van de feestbijdrage.

Een oudere sinoman werd voorts belast met het inschenken van de verschillende dranken, die tijdens het feest zouden worden aangeboden.

Een functionaris, die hier nog niet is vermeld en die toch een belangrijke rol bij een tajoeb vervult, is de schrijver, zo men wil de boekhouder. Hij maakt aantekening van alle schenkingen, die tijdens de tajoeb worden gedaan en noteert van iedere schenker afzonderlijk de

⁶ een voedselgeschenk, dat tevens als uitnodiging voor een feest geldt, zie ook p. 117.

⁷ slametan voorafgaande aan de religieuze plechtigheid, die de volgende dag zal plaatsvinden. Enkele Javaanse informanten legden, zij het wat aarzelend, verband tussen midadarèni en widadari, de aanduiding van de 7 hemelnimfen in de wajang-verhalen. Ze konden echter dit verband niet goed verklaren.

naam, het adres en het geschonken bedrag. Meestal gebruikt hij hiervoor een eenvoudig schoolschrift. Het is dit schrift, dat de tajoeb-gever later vele malen ter hand zal moeten nemen om daarin op te zoeken welk bedrag hij heeft gekregen van de mensen, die hem na het feest op hun beurt een uitnodigingskaart doen toekomen.

Wat betreft het aanstellen van een schrijver had Djojo het gemakkelijk. Z'n broer had hem n.l. aangeboden tijdens de tajoeb als schrijver op te treden.

Naast de mannelijke sinoman werden, en dit was de taak van Djojo's vrouw, een aantal vrouwelijke sinoman gevraagd om te komen helpen bij de voorbereidingen van het feest. Hun taak zou vnl. bestaan uit het toebereiden en opdienen van de verschillende maaltijden.

Daar in dit geval de ervaring een belangrijke rol speelde had de vrouw van Djojo voor het merendeel wat oudere vrouwen uitgenodigd.

Ook in het geval van de vrouwelijke sinoman werd één vrouw als leidster van de hele groep aangewezen. Zij zou de werkzaamheden moeten verdelen en er voorts op toe moeten zien, dat haar aanwijzingen ook werden opgevolgd.

Een van de vrouwen, die onder haar leiding zou staan was speciaal belast met het toezicht op en de verdeling van de ingeslagen proviand. Meestal is bij de organisatie van een tajoeb de vrouw die over de proviandering gaat, ook belast met de inkoop van de benodigde levens- en genotmiddelen en men verwacht daarbij van haar, dat ze dit zo voordelig mogelijk zal doen. In het hier beschreven geval was het echter Djojo zelf, die een kleine week voor het feest zou worden gegeven naar de stad trok om de benodigde inkopen te verrichten. Hij had daarbij door contant te betalen de nodige korting weten te verkrijgen. Het doen van inkopen in de stad had voor Djojo het voordeel dat de winkelprijzen er lager liggen dan in het district. En vooral bij inkopen op grote schaal worden deze verschillen zeer duidelijk merkbaar. Alleen de voorraad drank, vnl. bestaande uit bier en soft (in Suriname de verzamelnaam voor verschillende soorten limonade-gazeuse) werd van de plaatselijke winkelier op de plantage Slootwijk betrokken. De niet gebruikte flessen konden zonder meer aan de winkelier worden teruggegeven, een regeling welke met de winkeliers in de stad vanwege de transportmoeilijkheden minder gemakkelijk te treffen was.

Naast de vrouwelijke sinoman, die over de proviand te waken heeft, is er een speciale sinoman, voor het stomen van de rijst in de koekoesan,⁸ de toekang adang.

⁸ puntvormige mand om rijst in te stomen.

Twee andere sinoman zijn speciaal belast met het bereiden van de verschillende bijzondere gerechten, die bij een slametan worden opgediend.

Weer een andere sinoman heeft de zorg voor de etenswaren, die reeds gekookt zijn.

De overige vrouwelijke sinoman zorgen voor het ontvangen van de vrouwelijke gasten en voor het opdienen van de gerechten. Tenslotte verrichten ze ook nog allerlei hand- en spandiensten, zoals het schoonmaken en snijden van de groenten en het wassen en verder panklaar maken van vlees en vis. In totaal waren er door de vrouw van Djojo een vijftiental vrouwelijke sinoman uitgenodigd.

Twee weken voor het feest zou plaatsvinden is Djojo het vervoer gaan regelen. Het is n.l. gebruikelijk, dat de gastheer het vervoer van z'n gasten regelt. Waarschijnlijk voelt men wel aan dat, met de betaling van de feestbijdrage in het vooruitzicht, de gasten de reis wel eens te kostbaar zouden kunnen vinden en er maar van af zouden zien.

Djojo had dus met de Javaanse bezitter van een flinke barkas afgesproken, dat deze op de middag voorafgaande aan de 's avonds te geven tajoeb, op een zaterdagmiddag dus, de verschillende gasten van de door Djojo aangegeven plaatsen zou gaan afhalen.

Vanwege het grote aantal gasten dat men verwachtte zou de barkas nog een andere boot, zonder motor, meeslepen. De totale kosten van het vervoer zouden Sf 60,— bedragen.

Uit het feit, dat het merendeel der gasten pas op de middag voorafgaande aan het eigenlijke tajoeb-feest, op de plantage Slootwijk arriveerden, kunnen we opmaken, dat de slametan midadarèni (zie blz. 113) alleen werd bijgewoond door mensen van de plantage Slootwijk of uit de directe omgeving van deze plantage.

Een belangrijk moment in de voorbereiding van de feestelijkheden was het bouwen van de taroeb, de al eerder beschreven en aan het huis vastgebouwde overdekte ruimte, waar het feest zou worden gegeven. Het bouwen van de taroeb kon echter niet beginnen voordat de doekoen sadjèn (zie ook blz. 110) daarvoor eerst de juiste dag en het juiste uur had bepaald. Vandaar dat een week voordat de tajoeb zou plaats hebben, ook op zaterdag dus, de grootvader van Djojo's vrouw, die als doekoen sadjèn zou optreden, op Slootwijk arriveerde.

De doekoen bepaalde na zijn aankomst, dat de bouw van de taroeb zondagmorgen om 6 uur zou beginnen.

Voordat op dat tijdstip de bamboe-palen, de vorige dag door sinoman en andere hulpvaardigen gekapt, in de grond werden gezet, werd eerst

door de doekoen sadjèn wierook gebrand en werd door hem in 't Javaans bepaalde spreuken gepreveld. Tezelfdertijd werd eveneens door de doekoen sadjèn op een bepaalde plaats in de op te richten taroeb een sadjèn, een offer aan de geesten, die de taroeb zullen bewaken,⁹ neergezet.

Een gedeelte van die sadjèn bestaande uit een pijp, wat bladtabak, een spiegel, een kam en een naald met garen, was door Djojo bij een vorig bezoek aan Paramaribo bij een speciale sadjèn-verkoper op de stadsmarkt, n.b. een Hindoestaan, gekocht.

Aan deze voorwerpen werden nu ter plaatse nog bananen, zelfgemaakt gebak, cocosnoot, een beetje rijst, wat peper, wat zout, wat suiker en een kippenei toegevoegd.

Aan het begin van een reeks gebeurtenissen wilde men dus in het geval van Djojo's feest het contact met de geestenwereld nog eens nadrukkelijk bevestigen en de harmonie tussen geesten- en mensenwereld nog eens onderstrepen.

Dat daarbij met name aan Kjahi en Njahi Djaga Taroeb werd gedacht was vrij voor de hand liggend. Het offer aan deze mannelijke en vrouwelijke bewaker van de taroeb werd door de doekoen sadjèn onder het prevelen van spreuken opgedragen.

Nadat de taroeb gereedgekomen was werd er met alle mensen, die bij de bouw betrokken waren geweest een kleine slametan gehouden. De traditionele toespraak en het daaropvolgende Arabische reciet werden gehouden door de plaatselijke ka'oem, de Islamitische godsdienstige voorganger.

Vanaf het moment dat de taroeb klaar was, werd er iedere avond in deze taroeb lèk-lèkan gehouden. Dat betekende dat dichtbij wonende familieleden en verder burens en kennissen iedere avond enige uren en soms zelfs een groot deel van de nacht in de taroeb kwamen doorbrengen. Men praatte met elkaar, soms werd er met kaarten (maar niet om geld) gespeeld of ook wel speelde men dam en een enkele maal speelden sommige van de aanwezigen op de reeds voor de taroeb neergezette gamelan. Het was de taak van Djojo om tijdens de lèk-lèkan te zorgen voor drinken, meestal thee, en wat versnaperingen, zoals belegde bollen, gebakken ketéla¹⁰ of maizena-koekjes.

Deze lèk-lèkan, die overal in de Javaanse samenleving in Suriname nog zeer frequent voorkomt, betekent meer dan alleen maar een tijd-

⁹ Kjahi en Njahi djaga taroeb, letterlijk: Heer en Vrouw bewaker der taroeb.

¹⁰ cassave.

verdrijf en een vulling van de avonden, die aan het feest voorafgaan.

Men apprecieert van de lèk-lèkan niet alleen de gezelligheid, die er van uit gaat maar men ziet haar vooral ook als een gelegenheid om de onderlinge banden tussen de aanwezigen steviger aan te halen en zodoende de bestaande harmonie te verstevigen. Op die manier, zegt de Javaan, bevordert men de roekoen, de onderlinge harmonie tussen de mensen. Daarbij neemt men aan dat de toegenomen harmonie onder de mensen zijn gunstige uitwerking zal hebben op de onderlinge verhouding tussen de mensenwereld enerzijds en de geestenwereld anderzijds. Vandaar dat de gastheer het op prijs stelt als er op de avonden voorafgaande van een belangrijke gebeurtenis, waar ook de geesten ten nauwste bij betrokken zijn, vele mensen aan de lèk-lèkan meedoen.

De drukstbezochte lèk-lèkan tijdens het door Djojo georganiseerde besnijdenisfeest was die op vrijdagavond, op de vooravond dus van de eigenlijke besnijdenis welke zaterdagmorgen vroeg zou plaatsvinden.

Aan die laatste lèk-lèkan was echter nog weer een slametan voorafgegaan, n.l. de slametan midadarèni.

Zoals reeds eerder werd opgemerkt, waren bij deze slametan alleen mensen van de plantage Slootwijk en uit de directe omgeving aanwezig.

Ze werden hiertoe in de loop van de vrijdagmiddag uitgenodigd door de sinoman, die van de gelegenheid, dat ze toch op pad waren gebruik maakten om de tondjokan rond te brengen bij diegenen die vanwege hun maatschappelijke positie op een speciale wijze voor het tajoeb-feest van de volgende dag moesten worden uitgenodigd.

Deze tondjokan, een voedsel-geschenk, bestond uit rijst, een gebraden kip, verdere bijgerechten van de rijst, een flesje bier en een sigaar.

Mensen, die door middel van tondjokan waren uitgenodigd werden verondersteld hier op de een of andere manier op te reageren, of door zelf op de tajoeb te komen of door via een tussenpersoon een feest-bijdrage te sturen.

In totaal had Djojo een 20-tal van deze tondjokan verstuurd, o.a. aan 2 dorpschoufden van naburige Javaanse vestigingen en aan de directeur, 2 opzichters en 2 mandoers van de plantage Slootwijk. Nadat aldus de tondjokan was rondgebracht en de mensen voor de slametan midadarèni waren uitgenodigd kwam de doekoen sadjèn weer in actie. Op verschillende plaatsen moesten sadjèn worden neergezet. Zo plaatste de doekoen een sadjèn vóór de taroeb, maar ook één achter de taroeb, de waterput werd van een sadjèn voorzien, er kwam een sadjèn bij de aanlegsteiger van de boot en een bij de brug, die naar het huis van Djojo leidde. Al deze sadjèn, bestaande uit enige eetwaren en genot-

middelen zoals tabak, werden geplaatst op van bamboe gevlochten matjes.

Het neerzetten van deze sadjèn werd zeer noodzakelijk geacht omdat de volgende dag twee belangrijke gebeurtenissen plaats zouden vinden waarvoor men de geestenwereld vooraf zo gunstig mogelijk wilde stemmen, n.l. de besnijdenis en de tajoeb. En voor het bijwonen van vooral deze tajoeb zouden veel vreemdelingen hun intrede in het dorp doen.

In beide gevallen zou er sprake kunnen zijn van een zekere verstoring van de bestaande harmonieuze relaties tussen de geestenwereld enerzijds en de mensenwereld anderzijds en men wilde een mogelijke spanning vooraf opvangen door het neerzetten van offertjes op de plaatsen waar men de aanwezigheid van geesten vooral zou kunnen verwachten.

Aldus op de komende gebeurtenissen voorbereid bleven de reeds aanwezige familieleden, vrienden en bureu die verdere avond en nacht bijeen om tegen 4 uur in de morgen getuige te zijn van het verschijnen van Djojo's beide zoons, die voor de gelegenheid van de besnijdenis in nieuw gekochte, traditionele Javaanse, kleding waren gestoken.

Beide jongens werden daarna om beurten, de oudste eerst, de speciaal hiervoor opgerichte *krobongan*¹¹ binnengeleid en vervolgens door de *tjalak*, die daarbij de Mohammedaanse geloofsbelijdenis uitsprak, besneden. Overigens had men voordat de besnijdenis plaats vond ook voor de *tjalak* in de *krobongan* een *sadjèn* klaargezet, die volgens traditie o.a. een levende kip bevatte.

In de uren, die op de besnijdenis volgden, moest er door de *sinoman* en in het bijzonder door de vrouwelijke *sinoman* flink aangepakt worden.

Immers zouden in de loop van de middag de gasten in grote getale aankomen en dat hield in dat men tegen die tijd reeds een voldoende hoeveelheid toe bereide spijzen in voorraad moest hebben.

Intussen was ook de *ka'oem*¹² ten tonele verschenen om de daartoe bestemde koe en de nodige kippen ritueel te slachten.

Nadat alle gasten en bovendien de dansvrouw en de gamelan-spelers waren gearriveerd kon tegen 9 uur de eigenlijke tajoeb beginnen. Vooraf werden echter nog weer bepaalde religieuze voorzorgsmaatregelen genomen. Zo kreeg b.v. de *lèdèk*, de dansvrouw dus, een *sadjèn* en ook werd een *sadjèn*, in de vorm van een levende kip, geplaatst naast de gong in de gamelan.

¹¹ eigenlijk niets anders dan een afdakje op palen.

¹² islamitische godsdienstige voorganger.

De tajoeb zelf volgt een vast patroon. De leiding ervan is in handen van de toekang sampoe¹³, de man die, zoals reeds eerder werd aangegeven, tot taak heeft de namen van de verschillende gasten, die op het feest aanwezig zijn af te roepen en de opgeroepen uit te nodigen met de lèdèk te dansen nadat zij hun feestbijdrage in een daartoe bestemde pot hebben gedeponereerd.

Zoals reeds is opgemerkt verdient het aanbeveling als toekang sampoe iemand aan te stellen, die goed bekend is in de Javaanse samenleving in Suriname en die daardoor het in de juiste volgorde oproepen der gasten vlot kan doen verlopen. Op die juiste volgorde zijn de aanwezigen overigens zeer gesteld.

Allereerst wordt altijd de gastheer opgeroepen om met de lèdèk te dansen. Bij het feest van Djojo werden vervolgens opgeroepen: zijn schoonvader, zijn broer, zijn zwagers, de schoonvader van zijn broer en de zwagers van zijn broer. Daarna werden de employeés van de plantage Slootwijk opgeroepen, in volgorde van hun belangrijkheid in het bedrijf.

Vervolgens waren de dorpshoofden van de dorpen uit de omgeving van Slootwijk aan de beurt om na hun feestbijdrage te hebben gestort met de lèdèk te dansen.

Hierna ging de toekang sampoe over tot het oproepen van de overige genodigden waarbij hij de voorrang gaf aan diegenen, die de grootste afstand hadden moeten afleggen om het feestterrein te bereiken. Als laatsten, het was toen al diep in de nacht, waren de burens van Djojo aan de beurt om hun feestbijdrage te storten.

Zoals gezegd begeeft de gast wiens naam is afgeroepen zich naar de talam, de pot waarin hij zijn feestbijdrage zal deponeren. Door de schrijver wordt z'n naam, z'n woonplaats en het door hem geschonken bedrag in een daarvoor bestemd schrift genoteerd. Vervolgens ontvangt hij de sampoe, de dansdoek, en begeeft zich daarmee naar de dansvloer nadat hij in het voorbijgaan aan de gamelan-spelers heeft medegedeeld, welke melodie voor hem gespeeld zal moeten worden. Voordat hij nu gaat dansen proeft hij eerst wat van het hem door een der sinoman aangereikte glas bier om daarna tijdens de dans, zo hij dat wil, nog een of meer glazen bier te ledigen.

De zwaarste taak tijdens Djojo's tajoeb-feest had ongetwijfeld de lèdèk. Ze moest telkens opnieuw op de dansvloer verschijnen en zich steeds enigszins aanpassen aan de dansstijl van de mannen, die haar

¹³ beheerder van de dansdoek, die bij het dansen met de lèdèk gebruikt wordt.

tegemoet traden. Er werd in Javaanse stijl gedanst maar vooral bij de jongeren was er in de wijze van dansen toch wel duidelijke invloed op te merken van de dansstijl zoals men die door de Creolen in de stad ziet beoefenen.

Wat de soembangan, de geldelijke feestbijdragen, betreft, is het nog vermeldenswaard, dat die, overigens zonder enig uiterlijk vertoon, ook werden geschonken door de vrouwen, die met hun mannen waren meegekomen. Volgens de mededeling van Djojo waren deze giften bestemd voor de vrouw van de feestgever. Hij had destijds dan ook al het geld dat tijdens de tajoeb door de vrouwen was geschonken aan z'n vrouw afgedragen.

Het ging hier om een bedrag van Sf 150,—. Djojo zelf had tijdens deze tajoeb een bedrag ontvangen van Sf 800,—. Zijn totale kosten bij de organisatie van dit feest hadden Sf 500,— bedragen.

Nadat het feest was afgelopen zijn de sinoman nog tot en met Maandag gebleven om te helpen bij het opruimen van het feestterrein.

Vijf dagen na het feest werd tenslotte een z.g. slametan sepasaran¹⁴ gehouden. De ka'oem was hierbij aanwezig en met deze religieuze maaltijd werd de serie gebeurtenissen, waarvan besnijdenis en tajoeb de hoogtepunten waren, afgesloten.

Wanneer uit bovenstaand verslag enige conclusies mogen worden getrokken dan zou ik in de eerste plaats willen opmerken dat de tajoeb zoals die door Djojo gegeven werd op de plantage Sloomwijk een gebeuren was waarbij een groot deel van de gemeenschap zich ten nauwste betrokken voelde.

Mensen in Sloomwijk, die niet rechtstreeks ingeschakeld waren bij de opbouw van de tajoeb of bij het treffen van de overige voorbereidingen leefden toch sterk met de hele gang van zaken mee en kwamen af en toe eens een kijkje nemen op het feestterrein in wording. Verschillende van hen zullen bovendien aan de lèk-lèkan hebben meegedaan.

Het is daarnaast opvallend om te constateren hoe, zowel mannelijke als vrouwelijke sinoman, een week lang praktisch al hun vrije tijd opofferden om het feest van hun familielid, vriend of buurman te doen slagen.

De keren dat ik tijdens mijn verblijf in Suriname zelf de voorbereiding voor een tajoeb heb meegemaakt is het me telkens opgevallen

¹⁴ Pigeaud geeft in Jav.-Ned. Handwoordenboek voor sepasaran o.a. 'n feestje viere 5 dagen na (geboorte, bruiloft).

met hoeveel plezier de sinoman de hun opgedragen taak verrichtten. Daarbij constateerde ik in twee gevallen dat een aantal mannelijke sinoman, werkzaam bij de bauxietmaatschappij Billiton, overdag hun aandeel in de gezamenlijke voorbereiding van een feest leverden, terwijl ze toch in de nachtploeg van de maatschappij hun gewone werkzaamheden moesten verrichten.

Een andere conclusie, die uit de beschrijving van Djojo's feest kan worden getrokken, is, dat een dergelijk feest een lange periode van voorbereiding behoeft. En dat geldt dan niet alleen voor het maken van afspraken met tjalak, toekang sampoe, lèdèk en andere functionarissen, maar het geldt tevens voor de economische planning, zoals die door Djojo werd gehanteerd. Ruim een half jaar tevoren had hij reeds een kalfje gekocht om op deze wijze tijdens het feest over eigen rundvlees te kunnen beschikken. Hij had, zoals eerder vermeld, eveneens voor de opfok kippen gekocht, extra rijst uitgeplant op het veld van z'n schoonouders en tenslotte gezorgd voor eigen groente-voorziening. Om de overige levensmiddelen in de week, voorafgaande aan het feest, contant te kunnen betalen, had hij in de afgelopen tijd flink gespaard.

Wellicht zullen er onder de Javaanse tajoeb-gevers verschillende zijn, die op het punt van economische planning minder goed voor de dag zijn gekomen dan Djojo, een feit is toch dat iedereen, die een tajoeb geeft, ruim van te voren maatregelen moet treffen, wil deze tajoeb ook in financieel opzicht succesvol voor hem zijn. Planning op lange termijn, ook wat de organisatorische kant betreft, is dus onvermijdelijk.

Het zou goed zijn als de talrijke mensen uit andere bevolkingsgroepen in Suriname die nog steeds beweren, dat het de Javanen ten enen male aan economisch inzicht ontbreekt en dat ze „bij de dag” leven, zich eens wat meer in deze uitingen van de Javaanse cultuur verdiepen.

Tenslotte zij nog vermeld, dat het motief voor Djojo's tajoeb-feest, n.l. de besnijdenis van zijn beide oudste zoons voor niemand enige aanleiding kon zijn om critiek te leveren. Bovendien stond Djojo, dat heb ik later zelf kunnen constateren, in zijn eigen Javaanse samenleving, ook rondom Slootwijk, zeer goed aangeschreven. Het is dan ook niet waarschijnlijk, dat de mensen, die de tajoeb bezochten het idee hadden dat speculatie-zucht van de zijde van Djojo de aanleiding was geweest om dit feest te organiseren.

G. D. VAN WENGEN